

Анна Афанасьева, Мария Адамова, Елена Готовцева

Хэнчээрилэр

Хоноонор

Дьокуускай
Дом печати
2022

УДК 821.512.157-93-1-822

ББК 84(2=634.1)6-5я43

Афанасьева, Анна Егоровна и др.

Кэнчээрилэр : хоһооннор / Анна Афанасьева, Мария Адамова, Елена Готовцева. – Дьокуускай : Дом печати, 2022. – 20 с.
Агентство СІР НБР Саха

Кинигэбэ иитээччи идэлээх ааптардар кыра саастаах оҕо болҕомтотун, толкуйдуур дьоҕурун, ситимнээх сангатын сайыннарыыга аналлаах бэйэ айбыт хоһоонноро киирдилэр.

Ааптардар: Готовцева Елена Васильевна, Адамова Мария Афанасьевна, Афанасьева Анна Егоровна – Хангалас улууһун 31 нүөмэрдээх «Кэнчээри» уһуйаан үрдүк категориялаах иитээччилэрэ.

УДК 821.512.157-93-1-822

ББК 84(2=634.1)6-5я43

© А.Е. Афанасьева, М.А. Адамова, Е.В. Готовцева, 2022

© Оформление. Дом печати, 2022

Үүнэр көлүөнэни оџо сааһыттан ийэ тылынан иитии, киниэхэ норуот кутун-сүрүн, үтүө үгэс-тэрин ингэрии омук майгыта тупсарыгар, өйө-санаата сайдарыгар, бөџөргүүрүгэр тугунан да солбуллубат төрүт буолар. Кэнники кэмнэ оџолор кыра саастарыттан куйаар ситимигэр абылатан нууччалыы сангараллара элбээтэ. Оџо чугас эйгэтэ сахалыы тылынан кэпсэппэт, сангарбат буола-лабына, ийэ тылбыт сүтэр, умнуллар кутталлаах. Онон уһуйаан иитээччилэрэ уонна төрөппүттэр бииргэ үлэлэһэн, оџо сангарар-истэр эйгэтин сахалыы тыынныырбыт олус наадалаах. Ол үлэџэ бу сахалыы тэттик хоһооннор күүс-көмө буолуохтара диэн эрэнэбит.

Кинигэџэ тулалыыр эйгэни билиһиннэрэр, бэйэни көрүнэргэ үөрэтэр, хамсанылаах бэйэ ай-быт тэттик хоһооннорбут киирдилэр.

Айар бөлөх

Оџоџо хоһоон суруйар куруук уустук буолар. Оџону киһи дьингнээџинэн эрэ абылыан, угуйуон сөптөөх, онон хоһоон эмиэ оннук буолара ирдэнэр. Манна бэриллибит хоһооннор оџону кытта үлэлиир дьон илиититтэн тыл-этии буолан тахсыбыттара кэрэхсэбиллээх, сорох түгэнгэ чახчы табыллыбыт да строкалар бааллар диэн этиэххэ сөп. Холобур, “Утуйан турабын / Уунан суунабын, / Чэбдик буолабын, / Сэргэх сылдыабын.” диэн этиигэ “турабын”, “суунабын” эбэтэр “чэбдик”, “сэргэх” диэн дьүөрэ тыллар оџо түгэх өйүгэр үлэлиэхтээхтэр диэн өйдөнөр. Эбэтэр баџачаан туһунан хоһоон олус табыллыбыт, манна уу-бадараан харамайын олоџо, бэйэ икки ардыгар сыһыаннара көстөр, ол эрэн түгэх соруга – оџоџо дьаһалга кыттыһыы туһунан санааны тиэрдии, ити олус сөптөөх диэн буолар.

Ааптардар таба тайаныылара: оџоџо тиэрминнэри тилиннэрэн, үлэттэн уонна дьарыктан араарбакка, онно сыһыаннаах тылларынан хаты-

латтаран, этитгэрэн тылларын баайын хангатыг кэрэхсэбиллээх. Холобур, Эбээм аһа минньигэс / Алаадьыта арылаах, / Сыалыһара сылаах, / Бэрэскитэ эттээх, / Үүтэ үрүмэлээх, / Чэйэ амтаннаах, / Миинэ сүмэһиннээх. Оҕо бу хоһоону ааҕа дуу, истэ дуу олон дьэиэтигэр ити этиллибиттэн туох баарын, тугу билэрин өйдүү түһэр. Оттон билбэтэҕин, истэ илигин ыйытыгын онорон дьонугар тийэр. Мин саныахпар, ол ыйытыллыбыт тыл букатын умнуллубата буолуо.

Түмүктээн эттэххэ, ааптардар бу бэриллибит хоһоонноруттан ордук сюжетнай уонна ойуулуур-дьүһүннүүр хоһоонноро табыллыах курдуктар. Өссө чочуйан, ритмин (тэтимин) нарылаан, наһаа элбэх сүһүөхтээх эбэтэр уустук тылларын судургу уонна мындыр тылларынан солбуйан биэриэххэ сөп. Үлэһиттэр үлэлэрин таһынан маньык уустук, искусство биир саамай кылаан чыпчаала буолар эйгэҕэ ылсыбыттара кэрэхсэбиллээх.

Рустам Каженкин,

Россия суруйааччыларын Союуһун чилиэнэ

Түргэнник тангнабын,
Таһырдыа тахсабын,
Салгынга сылдыабын,
Сасыһа оонһуубун.

Утуйан турабын
Уунан суунабын,
Чэбдик буолабын,
Сэргэх сылдыабын.

Мин илиибин суунабын,
Баттахпын тараанабын,
Бэйэбин көрүнэбин,
Онтон наһаа үөрэбин.

Хоһоонно аабыах,
Ырыата ыллыах,
Сасыһа оонһуох,
Эргичийэ үңкүүлүөх!

Кыһын кэллэ
Тымныы буолла,
Күммүт саста
Хаарбыт түстэ.

Куобах

Хаартан хаарга куобах ойор,
Суолу суоллаан
Бөрө сүүрэр,
Куттас куобах куттанар
Бөрө тылын салбанар.

Арай биирдэ уолаттар
Күрэхтэһиэх буоллулар:
Ат буолан сырыстылар,
Куобах курдук ойдулар,
Ох саанан ыттылар,
Күүстэрин холоннулар.

Кыракый уолчаан
Утуйуон баҕарбыт,
Оронун булбут,
Сыттыгын кууспут,
Суорҕанга сасыт.

Илиибитин кѳтѳбѳѳ,
Кѳѳскѳ-кѳѳскѳ таһыных,
Миѳтѳбитигѳр ыстаных,
Эргичийѳ ѳнгкѳѳлѳѳ!

Хара харахчаан,
Кыра мурунчаан,
Чорбоѳор уосчаан,
Имигѳс илиичѳѳн,
Быһый атахчаан,
Кыракый уолчаан.

Коля уонна Толя

Коля уол кѳлбит
Толя уолу кѳрсѳбѳт,
– Дорообо, Толя!
– Дорообо, Коля!
– Иккиѳн бииргѳ оонньоохха!
– Иллѳѳ доѳордуу буолуохха!

Хаардаах хайанан
Тарбахтар хаамтылар,
Хаххалы турдулар,
Хап-сабар сѳѳрдѳлѳр.

Мин кырабын

Ајам балыксыт,
Убайым ууһут,
Таайым тайахсыт,
Онтон мин кырабын
Уһууаанҥа сылдыабын.

Ојус, ојус обургу
Олбуорга киирээри,
Ојуруоту тэпсээри
Олуһун оргуйда,
Оту-буору бурјатта.

Оонһуурдарбын аһатыам:
Саһылчааны саахарынан,
Куобахчааны курууппанан,
Бајачааны баахыланан,
Бөрөчөөнү бирээнһиҥинэн,
Эһэчээни этинэн.

Баја, баја бајачаан
Бадараантан быгыалаан,
Былыттары ыһыртаан,
Байјал ууну ајаллым.

Тук-тук-тук! Ким кэллэ?
Туллук кэллэ.
Тук-тук-тук! Ким тонгсуйар?
Таммах тонгсуйар.

Кыра чыычаах аччыктаан
Тумсун киэнник арыйбыт,
Ийэ чыычаах тиэтэйбит
Чиэрбэ булан афалбыт.

Мааны маспыт Харыйа
Кылгас сытыы инньэлээх,
Үрдүк көнө умнастаах,
Халын хаартан куттаммат,
Хаарыан өнгүн сүтэрбэт.

Собо балык – күөлгэ,
Сордонг балык – өрүскэ,
Собо соно солколоох,
Сордонг соно оһуордаах.

Тайға тыға

Тайға тыға хойутуу
Хара улар хоронноото,
Хара тураах хаалсыбата,
Хабды хаарга хаамта,
Хаххан түүтүн сахсатта,
Бочугурас бэрткэ боччумурда,
Мэкчиргэ мэиитэ эргийдэ,
Элиэ элбэхтик элиэтээтэ,
Тонсоҕой тойонноон тонсуйда,
Хаар эбэ хотуннаата,
Хотой хоруол хоройдо.

Ыйдар

Тохсунньу ый – тыйыс тымныылаах,
Олунньу ый – олус омуннаах,
Кулун тутар – куруук тыаллаах,
Муус устар – муус тыастаах,
Ыам ыйа – ырыа аргыстаах,
Бэс ыйа – ыһыах бэлэхтээх,
От ыйа – күөх оттоох,
Атырдыах ыйа – сир астаах,
Балаҕан ыйа – баһаам баайдаах,
Алтынньы – тымныы салгыннаах,
Сэтинньи – хаар аргыстаах,
Ахсынньы – аам-даам туманнаах.

Кыһыл өнү көрөбүн
Кутаа уокка,
Кыайы төлөттөөх
Кыһыл сулуска.
Кыһыл өнү көрөбүн
Күһүңгү аска
Кытара буспут уулаах отонно.
Кыһыл өнү көрөбүн
Кэрэ сибэккигэ
Килбик кыыстыы
Тэтэрбит сардаанаҕа.

Кыһын кэллэ,
Дьон-сэргэ муһунна.
Мунха мунутаата,
Балык мөбүстэ,
Мунхаҕа түбэстэ.

Үөн-көйүүр тоҕуоруста,
Ким ордугун былдьаста,
Бырдах дырылаата,
Үрүмэччи үөрдэ,
Сахсырга сахсаннаата,
Кымырдаҕас ыксаата,
Тойон ыңгырыа тойонноото,
Хомурдуос хоттордо.

Сайын буолла,
Күммүт көрдө,
Сибэкки үүттэ,
Симэҕин кэттэ,
Лыах кэллэ,
Тэлээрэ көттө.

Кутуйахчаан

Хороонтон хороонно хорҕойор,
Быыстан-быыска быгыалыыр,
Хара-хара харахчаан,
Тимэх мурун кутуйахчаан.

Туйахтаахтар

Тайах муоһа тайҕа,
Таба муоһа талба,
Түртас муоһа тойторук,
Туйахтаахтар сүүрдүлэр
Тыаны мэлийэ көттүлэр.

Оҕочобун миинэммин,
Эрдиибин ыламмын,
Субуллар уу суолунан
Тыаһа суохтук устабын.

Дьинэ кэргэн

Аҕам Апанаас, эппитэ – былаас,
Ийэм Иирэ, кини – быраас,
Убайым Уйбаан – ууһут,
Саҥаһым Сардаана – суруксут,
Быраатым Былатыан – балыксыт,
Кийиит кыыс кылыһыт,
Онтон мин Миисэбин
Миискэнэн аһыбын,
Тотор диэни билбэппин.

Куйаас күн үүннэ,
От ыйа ортолосто,
Киһи-аймах муһунна,
Илии-атах тутуста,
Хотуур тыаһа оргуйда,
От сыта дыргыйда.

Кутуйахсыт куоска
Күнү күннээн бултаһар,
Кутуйаҕа куттанан
Хороонугар хорҕойор.

Ыанньыксыт ыксааата,
Ыаҕастарын кыбынна,
Титииккэ тиэтэйдэ,
Ынахтарын ыата.

Хаар маҕан кырынаас
Кылбаа түүтэ ыраас,
Кырыа маҕан кырынаас
Кутуруга харачаас.

Хара тураах барахсан
Хаарга сатаан саспат,
Хара тыаҕа тахсан
Хаппыт маска олорор.

Туман түстэ,
Күн көрдө,
Сиик көттө,
От үүннэ.

Эбээм аһа минньигэс
Алаадьыта арыылаах,
Сыалыһара сыалаах,
Бэрэскитэ эттээх,
Үүтэ үрүмэлээх,
Чэйэ амтаннаах,
Миинэ сүмэһиннээх.

Булт

Аҕам саалаах
Элбэх кустаах,
Эһээм тыылаах
Мэлдьи балыктаах,
Убайым туһахтаах
Куруук куобахтаах,
Мин кырабын
Бултарын көрөбүн
Ымсыыра саныбын.

Сайын кэлэн, ыһыах буолла,
Оҕо-аймах тоҕуоруста,
Ырыа-тойук дьиэрэйдэ,
Дьоллоох олох түстэннэ.

Балтым биир саастаах
Хап-хара баттахтаах,
Чоҕулуспут харахтаах,
Кып-кыра атахтаах,
Кини олус атаах.

Хатынчаан

Нап-нарын лабаалардаах,
Чап-чараас сэбирдэхтээх,
Уп-уһун ытарҕалаах,
Хара сурааһын биилэрдээх.
Мааны маспыт хатынчаан.

ИҢИНЭЭБИТЭ

<i>Айар бөлөх</i>	3
<i>Р. Каженкин</i>	4
***Түргэнник таннабын	6
***Утуйан турабын	6
***Мин илибин суунабын	6
***Хохоонно аағыах	6
***Кыһын кэллэ	7
Куобахчаан	7
***Арай биирдэ уолаттар	7
***Кыракый уолчаан	7
***Илибитин көтөбүөх	8
***Хара харахчаан	8
Коля уонна Толя	8
***Хаардаах хайанан	8
Мин кырабын	9
***Оҕус, оҕус обургу	9
***Оонньуурдарбын аһатыам	9
***Баҕа, баҕа баҕачаан	9
***Тук-тук-тук! Ким кэллэ?	10
***Кыра чыычаах аччыктаан	10

***Мааны маспыт Харыйа.	10
***Собо балык – күөлгэ	10
Тайға тыаға	11
Бйдар	11
***Кыһыл өнгү көрөбүн	12
***Кыһын кэллэ	12
***Үөн-көйүүр тобуоруста.	12
***Сайын буолла	13
Кутуйахчаан.	13
Туйахтаахтар	13
***Огочобун миинэммин.	13
Дьизэ кэргэн	14
***Куйаас күн үүммэ	14
***Кутуйахсыт куоска.	14
***Ыанньыксыт ыксаата	15
***Хаар маҕан кырынаас.	15
***Хара тураах барахсан	15
***Туман түстэ.	15
***Эбээм аһа минньигэс	16
Булт	16
***Сайын кэлэн, ыһыах буолла	17
***Балтым биир саастаах	17
Хатынчаан.	17

Литературно-художественное издание

Афанасьева Анна Егоровна,
Адамова Мария Афанасьевна,
Готовцева Елена Васильевна

РОСТОЧКИ

Стихи

Якутск, “Дом печати”, 2021

На якутском языке

Ус-уран таһаары

Афанасьева Анна Егоровна
Адамова Мария Афанасьевна
Готовцева Елена Васильевна

КЭНЧЭЭРИЛЭР

Хоһооннор

Верстка *Туласынова А.И.*

Подписано в печать 30.12.2021. Формат 60x84 1/16.
Гарнитура PT_Serif. 1,25 п.л. Тираж 32 экз.